

Verkennd natuuronderzoek toekomstig EVZ Schaiksedijk t.b.v. bestemmingsplanwijziging

BTL

Advies

VERKENNEND NATUURONDERZOEK SCHAIKSEDIJK T.B.V. BESTEMMINGSPLANWIJZIGING

V A N D U N A D V I E S B . V .

Versie: Definitief
Datum: 17 juni 2016
project: Verkennend natuuronderzoek Schaiksedijk

<i>Opgesteld door:</i>	BTL Advies	<i>voor:</i>	Van Dun Advies B.V.
<i>p:</i>	Postbus 385		Dorpsstraat 54
	5060 AJ Oisterwijk		5113 TE Ulicoten
<i>t:</i>	013 52 99 555		013 519 94 58
<i>f:</i>	013 52 99 555		013 519 97 27
<i>e:</i>	advies@btl.nl		info@vandunadvies.nl
<i>w:</i>	www.btladvies.nl		www.vandunadvies.nl

INHOUD

1	Inleiding	7
1.1	Aanleiding	7
1.3	Beschrijving plangebied en voorgenomen werkzaamheden	8
2	Werkwijze	9
2.1	Werkwijze flora- en faunaonderzoek	9
2.2	Werkwijze gebiedsbescherming	9
3.1	Bronnen- en literatuurstudie Flora- en faunawet	11
3.2	Natuurbeschermingswet 1998	11
3.3	Resultaten biotooptoets	12
5	Toetsing aan de natuurwetgeving	15
5.1	Flora- en faunawet	15
5.2	Natuurbeschermingswet 1998	16
5.2	Verantwoording effectenstudie	18
6	Conclusies	19
6.1	Conclusies Flora- en faunawet	19
6.2	Conclusies Natuurbeschermingswet 1998	20
	Bronnen	21
	Bijlage 1: beschermingskader	23

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

De opdrachtgever is voornemens om een bestemmingsplanwijziging uit te voeren ter hoogte het perceel aan de Schaiksedijk 12 te Riethoven. Deze rapportage richt zich op een deelgebied van dit perceel, namelijk het noordelijke gedeelte aangrenzend aan de Run, zie ook afbeelding 1.1 voor de exacte begrenzing van dit deelgebied. Dit deelgebied wordt hierna in deze rapportage genoemd als plangebied. De voorgenomen ontwikkelingen ter plaatse van het resterende deel van het genoemde perceel (omzetting rundveehouderij naar pluimveehouderij) is reeds getoetst aan de natuurwetgeving.

Ten behoeve voor de bestemmingsplanwijziging is een verkennend natuuronderzoek nodig in het kader van de Flora- en faunawet, Nationaal Natuurnetwerk en de Natuurbeschermingswet 1998. Toetsing aan het Nationaal Natuurnetwerk is reeds uitgevoerd door Van Dun Advies (rapportage 'Toelichting bestemmingsplan Schaiksedijk 12 en omgeving, Riethoven'). Derhalve is toetsing van de voorgenomen ontwikkeling ter plaatse van het plangebied in deze rapportage buiten beschouwing gelaten.

Figuur 1.1. Plangebied (rood omkaderd) in context (bron: Google Earth)

Wettelijke bescherming

De wet- en regelgeving op het gebied van natuur kent twee sporen, namelijk een soortgericht spoor en een gebiedsgericht spoor. De Flora- en faunawet richt zich op de bescherming van soorten en het Nationaal Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Natuurbeschermingswet 1998 op de bescherming van gebieden. De bescherming van soorten en hun leefgebieden is geregeld in de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn en op nationaal niveau geïmplementeerd in de Flora- en faunawet en de vernieuwde Natuurbeschermingswet 1998.

Uitgangspunt bij het flora- en faunaonderzoek vormt de vigerende Flora- en faunawet (25 mei 1998). In deze wet staat in artikel 1 t/m 18 beschreven dat de verstoring van bedreigde inheemse plant- en diersoorten verboden is. Voor het uitvoeren van ruimtelijke ingrepen, verplicht de Flora- en faunawet de bestaande natuurwaarden in kaart te brengen en indien nodig passende maatregelen te treffen voor het beschermen en in

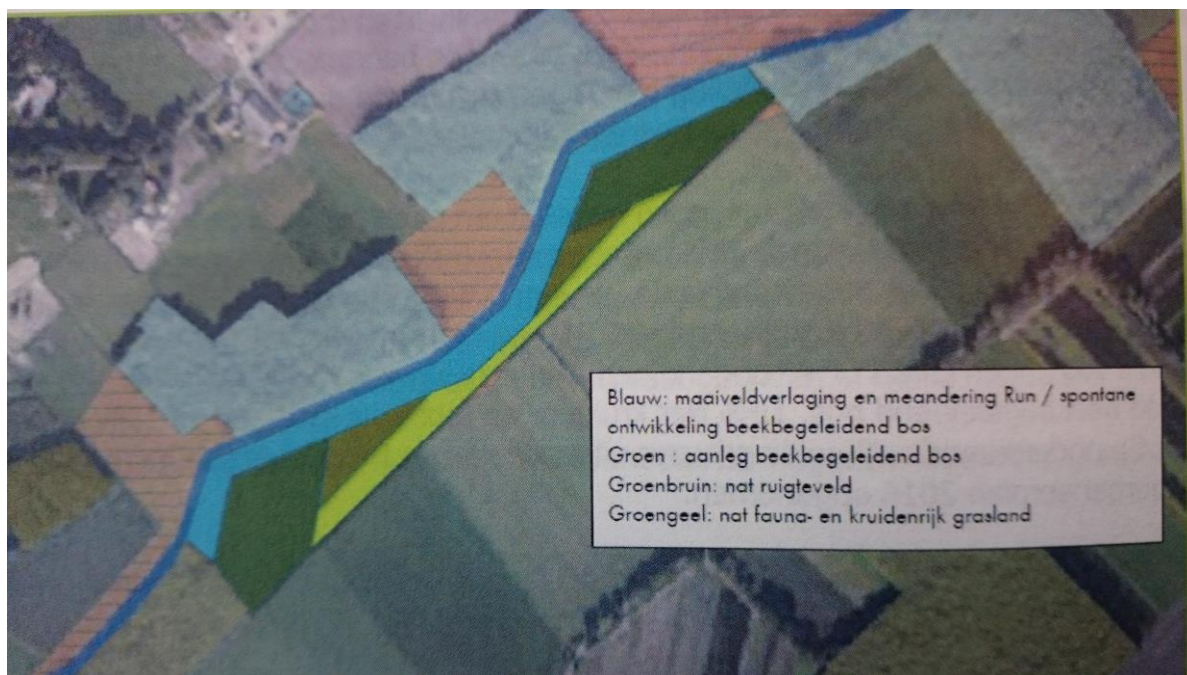
stand houden van bij wet beschermde soorten. Voor een uitgebreide algemene beschrijving van de natuurwet- en regelgeving wordt verwezen naar bijlage 1.

1.3 Beschrijving plangebied en voorgenomen werkzaamheden

Het plangebied omvat een deelgebied van een weiland dat in de huidige situatie regelmatig wordt gemaaid. Het maaisel dient als veevoer. Aan de zuidoostzijde strekt het weiland zich tot aan de Schaiksedijk/Steenweg. Aan de oostzijde grenst het weiland aan een aardappelveld. Aan de noordoost- en zuidwestzijde grenst het plangebied aan bospercelen en aan de west-/noordwestzijde aan de beek de Run.

Het voornemen van de huidige perceeleigenaar is om de grond ter hoogte van het plangebied te verkopen aan Waterschap De Dommel/Provincie Noord-Brabant, zodat het plangebied kan worden ingericht als natuurontwikkelingsgebied dat onderdeel is van een zogenaamde Ecologische Verbindingszone (EVZ). Derhalve is een wijziging naar bestemming 'Natuur' noodzakelijk ter plaatse van het plangebied.

In samenspraak met de perceeleigenaar en Waterschap de Dommel is een indicatieve inrichtingsschets opgesteld aangaande de toekomstige inrichting van het plangebied. Deze indicatieve inrichting is weergegeven in figuur 1.2. Deze inrichtingsschets gebaseerd op de voor dit gebied vastgestelde natuurdoelen zoals weergegeven op de Ambitiekaart Natuurbeheerplan Brabant 2016. Ten behoeve van de voorgenomen inrichting blijft de waterloop onveranderd, dat wil zeggen er worden geen nieuwe meanders gecreëerd. Het maaiveld wordt verlaagd waardoor de Run ter plaatse wordt verbreed.

Figuur 1.2. Indicatieve inrichtingsschets (bron: Van Dun Advies)

2 WERKWIJZE

2.1 Werkwijze flora- en faunaonderzoek

Het flora- en faunaonderzoek bestaat uit twee onderdelen, namelijk een bronnen- en literatuuronderzoek en een biotooptoets.

Bronnen- en literatuuronderzoek

Eenzijds is een bronnen- en literatuuronderzoek gericht op de voor het plangebied relevante soorten(groepen) uitgevoerd. Hierbij is gebruik gemaakt van actuele gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). In de NDFF is ter hoogte van het plangebied een polygoon gemaakt, waarbij de directe omgeving is meegenomen tot circa 500 meter rondom het plangebied. Uit de NDFF zijn alle verspreidingsgegevens van beschermde en Rode lijst-soorten opgevraagd van de afgelopen vijf jaar (6 juni 2011 tot 6 juni 2016) die ter hoogte van dit polygoon bekend zijn. Voor enkele soortgroepen zijn een beperkt aantal gegevens beschikbaar ter hoogte van het plangebied en omgeving. Voor enkele soorten/soortgroepen zijn daarom in het NDFF voor een veel groter gebied (op regionaal niveau) de gegevens opgevraagd, dit is gedaan voor de volgende soorten/soortgroepen:

- Vissen > gehele stroomgebied van de Run (en aangrenzende deel Dommel)
- Kamsalamander > regioniveau (Dommeldal/gemeente Eersel/Gemeente Valkenswaard)
- Drijvende waterweegbree > regioniveau (Dommeldal/gemeente Eersel/Gemeente Valkenswaard)
- Gevlekte witsnuitlibel > regioniveau (Dommeldal/gemeente Eersel/Gemeente Valkenswaard)

Op basis van deze data is een inschatting gemaakt van het voorkomen van beschermde soorten binnen het plangebied. Tevens is een inschatting gemaakt van het belang van het plangebied als (onderdeel van) het leefgebied van deze soorten.

Biotooptoets

Anderzijds is een biotooptoets uitgevoerd. Dit betreft een veldbezoek met als doel een inschatting te maken van de ecologische kwaliteiten van het plangebied. De bevindingen van het bronnen- en literatuuronderzoek zijn hierbij in het veld getoetst en waar nodig aangevuld.

Op het moment dat de biotooptoets is uitgevoerd, zijn niet alle soorten zichtbaar aanwezig. Diersoorten zijn bijvoorbeeld alleen nachtactief of in een bepaalde periode van het jaar afwezig. Zo houden vleermuizen en kleine zoogdieren als egel een winterslaap op een beschutte plaats. Daarom zijn de eisen die soorten/soortgroepen met betrekking tot vaste rust- en verblijfplaatsen, voedselgebieden en migratierouten aan hun leefomgeving stellen, vergeleken met en getoetst aan de situatie in het veld. Voor planten is gelet op de vegetatiestructuur en abiotische omstandigheden van de groeiplaats. Op deze manier is ook het belang van het plangebied beoordeeld voor flora en fauna die niet zijn waargenomen gedurende de biotooptoets, maar desondanks toch kunnen voorkomen binnen het plangebied.

2.2 Werkwijze gebiedsbescherming

Opgezocht is welke Natura 2000-gebieden zich bevinden ter hoogte van het plangebied en welke zich in de regio bevinden. Beoordeeld is welke storingsfactoren mogelijk worden veroorzaakt door het uitvoeren van de voorgenomen ontwikkeling en of deze een negatief effect kunnen beogen op de relevante gestelde instandhoudingsdoelstellingen. Op basis hiervan is beoordeeld welke vervolgstappen aan de orde zijn.

3 BESCHRIJVING ONDERZOEKSRESULTATEN

3.1 Bronnen- en literatuurstudie Flora- en faunawet

Zoogdieren

In de NDFF zijn van deze soortgroep alleen waarnemingen bekend van het ree. Waarnemingen van strikter beschermde soorten zijn voor het plangebied en omgeving niet vermeld in de NDFF.

Vogels

In de NDFF zijn waarnemingen bekend van meerdere soorten vogels. Van de gemelde soorten zijn alleen nesten van de grote gele kwikstaart permanent beschermd. Ter hoogte van het plangebied is van deze soort slechts één waarneming ingevoerd van een overwinterend exemplaar. Op waarneming.nl en grotegelekwik.nl blijkt dat in het Dommeldal ter hoogte van Valkenswaard en omgeving meerdere broedgevallen voorkomen van deze soort.

Daarnaast zijn meldingen bekend in de NDFF van soorten waarvan de nesten alleen onder bijzondere omstandigheden permanent zijn beschermd. Het gaat om de soorten grote bonte specht en blauwe reiger.

Amfibieën

Van de alpenwatersalamander zijn twee meldingen bekend ten noordoosten van het plangebied. De meldingen hebben betrekking op dieren in hun voortplantingswater (poel). Meldingen van andere strikter beschermde soorten zijn niet bekend.

Vissen

Uit de gegevens van de NDFF blijkt dat verspreid over het gehele stroomgebied van de Run gegevens bekend zijn over het voorkomen van vissen. Ter hoogte van het plangebied zelf zijn enkele waarnemingen ingevoerd van de soorten Amerikaanse hondsvij, karper, brempe, tiendoornige stekelbaars en driedoornige stekelbaars. Waarnemingen van strikter beschermde soorten zijn niet bekend in de Run of zijn veel verder stroomafwaarts gedaan (kleine modderkruiper, nabij de Dommel).

Ongewervelden

Meldingen van strikter beschermde soorten zijn niet bekend ter hoogte van het plangebied. Voor het Natura 2000 gebied Leenderheide, Groote Heide & De Plateaux (waar de loop van de Run onderdeel uitmaakt) is wel de gevlekte witsnuitlibel aangewezen als instandhoudingsdoelstelling. De verspreiding van deze soort concerteert zich in en nabij vennen in de grotere natuurgebieden.

Planten

Ter hoogte van het plangebied zijn diverse waarnemingen bekend van de drijvende waterweegbree in de Run en enkele waarnemingen van de brede wespenorchis in de directe omgeving.

3.2 Natuurbeschermingswet 1998

De loop van de Run is opgenomen binnen de begrenzing van het Natura 2000 gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Het plangebied bevindt zich aangrenzend aan de Run. De loop van de Run is alleen aangewezen als Habitatrichtlijngebied. Ten oosten van Valkenswaard is daarnaast een deel opgenomen als zowel Habitat- als Vogelrichtlijngebied. Overige Natura 2000-gebieden bevinden zich op meer dan 5 km afstand ten opzichte van het plangebied. Hetzelfde geldt voor andere type beschermde natuurgebieden, zoals Beschermde Natuurmonumenten.

Tabel 3.1: Overzicht van Natura 2000 doeltypen en doelstellingen voor de Leenderheide, Groote Heide & De Plateaux

ONDERWERP	HABITATTYPE / VOGELSOORT	LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING	DOELSTELLING OPPERVLAKTE	DOELSTELLING KWALITEIT
Habitatype	Stuifzanden met struikheide	Zeer ongunstig	>	>
Habitatype	Zandverstuivingen	Zeer ongunstig	>	>
Habitatype	Zwakgebufferde vennen	Matig gunstig	>	>
Habitatype	Kranswierwateren	Zeer ongunstig	=	=
Habitatype	Zure vennen	Matig gunstig	>	>
Habitatype	Beken en rivieren met waterplanten	Matig gunstig	>	>
Habitatype	Vochtige heiden	Matig gunstig	>	>
Habitatype	Droge heiden	Zeer ongunstig	>	>
Habitatype	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden	Matig gunstig	>	>
Habitatype	Actieve hoogvenen	Zeer ongunstig	=	>
Habitatype	Overgangs- en trilvenen	Zeer ongunstig	=	=
Habitatype	Pioniersvegetaties met snavelbiezen	Matig gunstig	=	=
Habitatype	Galigaanmoerassen	Matig gunstig	=	=
Habitatype	Oude eikenbossen	Matig gunstig	=	=
Habitatype	Hoogveenbossen	Matig gunstig	>	>
Habitatype	Vochtige alluviale bossen	Matig gunstig	>	>
Habitatsoort	Beekprik	Zeer ongunstig	=	=
Habitatsoort	Bittervoorn	Matig gunstig	=	=
Habitatsoort	Drijvende waterweegbree	Matig gunstig	>	>
Habitatsoort	Gevlekte witsnuitlibel	Zeer ongunstig	>	>
Habitatsoort	Kamsalamander	Matig gunstig	=	=
Broedvogelsoort	Boomleeuwerik	Zeer gunstig	=	=
Broedvogelsoort	Nachtzwaluw	Matig gunstig	=	=
Broedvogelsoort	Roodborsttapuit	Zeer gunstig	=	=

Legenda

- = behoudsdoelstelling
> verbeter- of uitbreidingsdoelstelling

3.3 Resultaten biotooptoets

De 26 mei 2016 is door een ecoloog van BTL Advies een biotooptoets uitgevoerd ter plaatse van het plangebied. De weersomstandigheden waren gunstig, namelijk zonnig, wind 1 Bft en geen neerslag.

Vegetatie/planten

Zoals eerder vermeld bestaat het overgrote deel van het plangebied uit weiland, welke regelmatig wordt gemaaid. Door dit beheer ontbreekt structuurvariatie in de vegetatie en is de vegetatie relatief soortenarm. De bedekking bestaat hoofdzakelijk uit grassen, namelijk raaigras, straatgras en in lage dichtheden ook kropbaar en gestreepte witbol (met name op de overgang naar de Run). Verspreid komen enkele kruidensoorten voor, waarvan de dichtheid toeneemt op de overgang van het weiland naar de Run toe. Het gaat om soorten als paarse dovennetel, witte klaver, rode klaver, paardenbloem, scherpe boterbloem, kruipende boterbloem, ridderzuring, akkerdistel, akkerhoornbloem, pinksterbloem, gewone vogelmuur en herderstasje.

In de oeverzone van de Run bevindt zich een hoger opgaande en ruigere vegetatie ten opzichte van het weiland. Het soortenspectrum bestaat hier onder andere uit glanshaver, gestreepte witbol, kropbaar, grote vossenstaart, straatgras, rietgras, gele lis, riet, ridderzuring, veldzuring, grote brandnetel, scherpe boterbloem, fluitenkruid, gewone vogelmuur, akkerdistel, gewone berenklauw, gewone vogelwikke en echte koekoeksbloem.

In de Run zelf bevindt zich een relatief weelderige watervegetatie met onder andere soorten als liesgras, holpijp, drijvend fonteynkruid en drijvende waterweegbree. De drijvende waterweegbree, komt verspreid voor over het gehele traject ter hoogte van het plangebied.

In de aangrenzende bospercelen komen soorten voor als zomereik, ruwe berk, wilde lijsterbes, gewone es en Amerikaanse vogelkers. Hier kunnen mogelijk ook groeiplaatsen voorkomen van de brede wespenorchis. Omdat het veldbezoek is uitgevoerd vlak voor de bloeiperiode van de brede wespenorchis, is de kans aanwezig dat groeiplaatsen van deze soort niet zijn opgemerkt.

Ongewervelden

Boven en nabij de Run zijn tijdens het veldbezoek relatief veel libellen waargenomen. Het betrof zowel algemene als minder algemene soorten. Waargenomen libellen zijn weidebeekjuffer, blauwe breedscheenjuffer, vuurjuffer, azuurwaterjuffer, glassnijder, viervlek en bruine korenbout. Van de soortgroep dagvlinders zijn enkele algemene soorten waargenomen als groot koolwitje, klein geaderd witje en atalanta. Langs de Steenweg zijn daarnaast kleine vuurvlinder en hooibeestje waargenomen. Beschermde soorten uit deze soortgroep zijn niet waargenomen of op basis van de aanwezige biotopen niet te verwachten.

Vogels

Ter plaatse van het plangebied zelf zijn geen broedvogels waargenomen tijdens het veldbezoek. Wel zijn broedvogels in de directe omgeving waargenomen. Op het aardappelveld aan de oostzijde is nest-indicerend gedrag waargenomen van een koppel kieviten (alarterende vogels) en territoriaal gedrag van een gele kwikstaart (niet te verwarren met de grote gele kwikstaart die in deze rapportage eveneens aan bod komt).

In het bosperceel aan de noordoostzijde van het plangebied is een territoriale koekoek gehoord en is een oud kraaiennest waargenomen. Tijdens het veldbezoek was dit nest niet bezet, maar dergelijke nesten kunnen later tijdens het broedseizoen wel in gebruik worden genomen door een soort als de boomvalk. Aan de noordzijde van de Run werd regelmatig een roepende buizerd waargenomen. De vogel oogde vrij onrustig op de aanwezigheid van de waarnemer. Dit gedrag duidt op een territoriale/broedende vogel, mogelijk in het bosperceel aan de overzijde van de Run. Daarnaast werd een overvliegende/jagende sperwer waargenomen.

Vanaf het plangebied werd een zingende zwarte roodstaart waargenomen ter hoogte van de manege aan Molenveld (ten noordwesten van het plangebied). Ten zuiden van het plangebied is een territoriale witte kwikstaart waargenomen in de aanwezige rundveestal aan de Schaiksedijk 12. Langs de onverharde weg De Steen zijn territoriale individuen waargenomen van roodborsttapuit, grasmus en kneu.

Gedurende het veldbezoek zijn geen waarnemingen gedaan van de grote gele kwikstaart. Grote gele kwikstaarten maken veelal gebruik van kunstwerken (brug, stuw, sluis, etc.) of bebouwing in en rondom watergangen. Ter hoogte van het plangebied bevindt zich een stuw in de Run. Geschikte nestlocaties zijn niet gevonden in dit stuw. Bovendien ontbreekt het aan voldoende geschikt foerageergebied ter hoogte van het plangebied in de vorm van bijvoorbeeld grindbanken in de loop of natte en vegetatievrije oeverdelen/slikranden.

Zoogdieren

Tijdens het veldbezoek zijn ter hoogte van het plangebied enkele molshopen waargenomen en sporen van reeën. In de aangrenzende bospercelen bevinden zich enkele kwijnende bomen en bomen met loshangende bast. Mogelijk bevinden zich hier vaste rust- en verblijfplaatsen van boom bewonende soorten. De Run kan daarnaast voor vleermuizen functioneren als foerageergebied en onderdeel van een vliegroete.

Op basis van de aangetroffen biotopen is de aanwezigheid van meerdere algemene soorten zoogdieren te verwachten, het gaat om soorten als egel, wezel en bosmuis. Vanwege de verspreiding en/of het ontbreken van geschikte leefgebieden, zijn andere strikter beschermde soorten niet te verwachten.

Vissen

Hoewel uit het NDFF geen waarnemingen bekend zijn van beschermde vissoorten, oogt de Run wel als geschikt leefgebied voor een aantal beschermde soorten. Door de aanwezige stuwen is het traject van de Run ter hoogte van het plangebied echter onbereikbaar.

Amfibieën

Tijdens het veldbezoek zijn alleen enkele roepende groene kikkers gehoord in de Run. Strikter beschermde soorten zijn niet waargenomen, evenals geschikte voortplantingswateren van strikter beschermde soorten. Voor soorten als alpenwatersalamander en kamsalamander vormt de Run geen geschikt voortplantingswater, vanwege het voorkomen van vis. Deze soorten planten zich voor in poelen en andere geïsoleerde wateren zonder de aanwezigheid van vissen. De aanwezige bospercelen kunnen wel onderdeel uit maken van geschikt landhabitat voor deze soorten.

Reptielen

Het plangebied vormt geen geschikt leefgebied voor reptielen. In de aanwezige vegetatie ontbreekt het aan structuurvariatie en kleinschalige open zon plekken. De bermen van de onverharde weg De Steen ogen hiervoor geschikter, maar deze bevinden zich op grotere afstand ten opzichte van het plangebied.

5 TOETSING AAN DE NATUURWETGEVING

5.1 Flora- en faunawet

In deze paragraaf is de uitvoering van de voorgenomen werkzaamheden en de invloed ervan op de vastgestelde beschermde soorten getoetst aan de Flora- en faunawet.

Zoogdieren

Uitgezonderd de vleermuizen komen ter plaatse van het plangebied alleen algemeen beschermde soorten voor (tabel 1 van de Flora- en faunawet). Voor deze soorten geldt enkel de zorgplicht, waarvoor het werken middels een gedragscode/ontheffing niet nodig is. Wanneer zoogdieren worden aangetroffen tijdens de uitvoering, moeten deze de mogelijkheid worden gegeven veilig weg te komen of worden verplaatst (danwel verjaagd) naar een aangrenzend gebied, zodat individuen niet worden gedood door de machines/werkzaamheden.

Alle soorten vleermuizen zijn strikt beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Ten gevolge van de uitvoering van de voorgenomen ontwikkeling worden geen vaste rust- en verblijfplaatsen aangetast. De functies foerageergebieden en vliegroutes worden eveneens niet aangetast. Door de voorgenomen ontwikkeling worden de lokale omstandigheden voor deze functies juist versterkt. Dit komt door het volgende:

- De Run en bijbehorende oevers blijven een lijnvormige element
- Een geleidelijke overgang van nat naar droog en kruidenrijke graslanden zorgen voor meer insecten en dus voor meer voedsel
- De nieuwe bosontwikkeling zorgt op termijn voor meer beschutting en voor toekomstige vaste rust- en verblijfplaatsen

Tijdens de uitvoering dient er wel voor gezorgd te worden dat de inzet van kunstverlichting (t.b.v. opslag materiaal/materieel) op een vleermuisvriendelijke wijze wordt ingezet en dat dit wordt getoetst door een ecooloog.

Vogels

De bescherming van broedvogels is gericht op de aan- of afwezigheid van broedgevallen. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Omdat voor deze soorten geldt dat het nest eenmalig wordt gebruikt, vallen dergelijke nesten alleen tijdens het gebruik (broedseizoen) van vogels onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Met deze nesten kan eenvoudig rekening worden gehouden door de voorgenomen werkzaamheden uit te voeren buiten het broedseizoen. Over het algemeen wordt de periode 15 maart – 15 juli gehanteerd als richtlijn voor het broedseizoen. Omdat sommige soorten (zoals houtduif en bosrietzanger) ook eerder of later tot broeden kunnen komen, moet rekening worden gehouden met maart – augustus als risicovolle periode.

In het geval het niet mogelijk is om buiten deze periode te werken, moet vlak voorafgaand (2-3 dagen) voor de start van de werkzaamheden een broedvogelcheck worden uitgevoerd door een ecooloog/ter zake kundige. Indien op dat moment broedgevallen worden aangetroffen, mogen geen verstorende werkzaamheden worden uitgevoerd tot het moment dat de nesten vrijwillig door de vogels zijn verlaten en het broedsel is afgerond.

Categorie 1 t/m 4 van de vaste nesten

Verblijfplaatsen van vogels, die hun verblijfplaats het hele jaar door gebruiken of elk jaar terugkeren naar hetzelfde nest, zijn permanent beschermd. Deze soorten zijn onderverdeeld in de categorieën 1 tot en met 4 van de vaste nesten. Nesten van deze soorten ontbreken ter plaatse van het plangebied, maar bevinden zich (mogelijk) wel in de directe omgeving. Dit geldt met zekerheid voor de buizerd, maar mogelijk ook voor de

boomvalk. Omdat de werkzaamheden plaatsvinden in de directe omgeving is nodig om rekening te houden met de meest kwetsbare periode (maart-augustus voor de buizerd en mei-augustus voor de boomvalk) van deze soorten. Het plangebied vormt onderdeel van de functionele leefomgeving van deze soorten (jachtgebied), maar vervult hierin geen bijzonder essentiële betekenis ten opzichte van de rest van de omgeving. Ook voor deze soorten geldt dat door het inrichten van de EVZ de kwaliteit van het foerageergebied kan toenemen.

Categorie 5 van de vaste nesten

Nesten van zwarte kraai en zwarte roodstaart zijn opgenomen in categorie 5 van de Vaste nesten. Nesten in deze categorie zijn alleen permanent beschermd in het geval zwaar wegende ecologische omstandigheden dit rechtvaardigen. De genoemde soorten komen zowel landelijk als regionaal zeer algemeen voor, waardoor een permanente beschermingsstatus niet aan de orde is.

Vissen

Van deze soortgroep komen ter hoogte van het plangebied alleen algemeen voorkomende soorten voor. Voor deze soorten geldt enkel de zorgplicht.

Amfibieën

Voor algemeen voorkomende soorten amfibieën, zoals groene kikker, geldt enkel de zorgplicht. De alpenwatersalamander is opgenomen in tabel 2 van de Flora- en faunawet. Het aanwezige landhabitat aangrenzend aan het plangebied (bospercelen) blijven behouden en worden niet aangetast door de voorgenomen werkzaamheden. Door de aanleg van nieuw bos, wordt het leefgebied van deze soort zelfs uitgebreid.

Planten

Omdat de voorgenomen werkzaamheden invloed kunnen hebben op de aanwezige groeiplaatsen van de drijvende waterweegbree, is de kans aanwezig dat verbodsbepalingen uit artikel 8 van de Flora- en faunawet worden overtreden. Hiervoor moet zorgvuldig gehandeld worden, zodat de gunstige staat van instandhouding van deze soort niet in gevaar komt. De drijvende waterweegbree is opgenomen in tabel 3 van de Flora- en faunawet en daarom is een ontheffing nodig in het kader van deze wet voor het uitvoeren van de voorgenomen werkzaamheden.

De brede wespenorchis is opgenomen in tabel 1 van de Flora- en faunawet, voor deze soort geldt de zorgplicht. Aantasting van groeiplaatsen van deze soort is echter niet te verwachten, aangezien deze zich enkel in de directe omgeving bevinden.

5.2 Natuurbeschermingswet 1998

Het plangebied grenst aan de Run, waar het Habitatype 'beken en rivieren met waterplanten' en de Habitatsoort 'drijvende waterweegbree' voorkomen. Alle andere Habitattypen, Habitatsoorten en Vogelrichtlijnsoorten komen elders voor binnen de begrenzing van het Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux, en daardoor buiten de invloedssfeer van de voorgenomen ontwikkeling. Op deze Habitattypen, Habitatsoorten en Vogelrichtlijnsoorten worden daarom geen negatieve effecten verwacht. Weliswaar is er tijdens de uitvoeringsfase sprake van uitstoot van stikstof, waardoor er sprake is van N-depositie tot op grotere afstand ten opzichte van het plangebied. De uitvoering is echter eenmalig en geschied in enkele dagen met enkele machines. Daar tegenover staat dat dit deel van het huidige grasveld niet meer intensief hoeft te worden gemaaid, waardoor ook weer stikstofuitstoot wordt bespaard. Op basis hiervan worden significant negatieve effecten niet verwacht. Om dit met zekerheid te kunnen stellen is het advies om een PAS-analyse uit te voeren.

Beken en rivieren met waterplanten en Drijvende waterweegbree

Oppervlakteverlies

Beide instandhoudingsdoelstellingen zijn gevoelig voor deze storingsfactor. Van oppervlakteverlies is echter geen sprake. Door het verlagen van het maaiveld en het creëren van een geleidelijke overgang van nat naar droog, wordt de oppervlakte enigszins vergroot.

Verzuring en verzuring door N-depositie uit de lucht

Alleen de drijvende waterweegbree is zeer gevoelig voor deze storingsfactoren volgens de effectenindicator. In 2005 is in opdracht van de Provincie Noord-Brabant onderzoek gedaan naar het effect van ammoniak- en stikstofdepositie op de drijvende waterweegbree in de Kempense beken (Buskens et al, 2005), waaronder de Run. Gesteld wordt dat door de hoge overmaat van ijzer dat in contact komt met een zuurstofrijke waterlaag, fosfaat wordt gelimiteerd. Hierdoor hebben hoge stikstofgehalten en toename van ammonium of nitraat niet of weinig invloed op de samenstelling van de watervegetatie en daarmee ook de groeiplaatsen van de drijvende waterweegbree.

Tijdens de uitvoeringsfase is er sprake van uitstoot van stikstof, en daardoor een N-depositie. De uitvoering is echter eenmalig en geschied in enkele dagen met enkele machines. Daar tegenover staat dat dit deel van het huidige grasveld niet meer intensief hoeft te worden gemaaid, waardoor ook weer stikstofuitstoot wordt bespaard. Op basis hiervan worden significant negatieve effecten niet verwacht. De veroorzaakte depositie tijdens de uitvoering is minimaal en wordt teniet gedaan door de invloed van ijzer in de Run.

Verontreiniging

Door het gebruik van mobiele werktuigen en de aanwezigheid van medewerkers van de aannemer in het terrein, bestaat er een kans op verontreiniging door bijvoorbeeld olie lekkages of zwerfvuil. Om deze kans op verontreiniging tot een minimum te beperken moeten voorwaarden worden opgelegd met betrekking tot de werkwijze. Deze storingsfactor is alleen van toepassing in de uitvoeringsfase.

Verandering in stroomsnelheid

Beide instandhoudingsdoelstellingen zijn hiervoor gevoelig, maar de stroomsnelheid wordt echter nauwelijks beïnvloed. Door het verbreden van de Run ter hoogte van het plangebied treedt variatie in stroomsnelheid op (langzamer aan de oever ten opzichte van het midden gedeelte). Negatieve effecten zijn zowel tijdens de uitvoeringsfase als in de gebruiksfase niet te aan de orde.

Optische verstoring

Door de werkzaamheden uit te voeren buiten de meest kwetsbare periode worden kenmerkende soorten niet verstoord. Dit kan door rekening te houden met het broedseizoen van vogels en de voortplantingsperiode van vissen, amfibieën en ongewervelden, ofwel buiten de periode maart-augustus. Deze storingsfactor is alleen van toepassing in de uitvoeringsfase.

Verstoring door mechanische effecten

Door het werken met machines kunnen groeiplaatsen van de drijvende waterweegbree worden aangetast. Hetzelfde geldt voor groei- en verblijfplaatsen van andere kenmerkende soorten van het type 'beken en rivieren met waterplanten'. Effecten worden voorkomen door te werken buiten de meest kwetsbare perioden van deze soorten en door groeiplaatsen van de drijvende waterweegbree te ontzien, dan wel te verplaatsen. Voor het verplaatsen van drijvende waterweegbree is het nodig om een ontheffing aan te vragen in het kader van de Flora- en faunawet. Om te voldoen aan de ontheffing wordt zorgvuldig gehandeld, waardoor de gunstige staat van instandhouding van deze soort niet in gevaar komt. Hiermee wordt ook voldaan aan de instandhouding van

deze soort in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Deze storingsfactor is alleen van toepassing in de uitvoeringsfase.

Overige storingsfactoren

De overige storingsfactoren zijn niet aan de orde of zijn de twee instandhoudingsdoelstellingen niet gevoelig voor:

- Versnippering
- Verzoeting
- Verzilting
- Verdroging
- Vernatting
- Verandering in overstromingsfrequentie
- Verandering dynamiek substraat
- Verstoring door geluid
- Verstoring door licht
- Verstoring door trilling
- Verandering in populatiedynamiek

Op basis van het bovenstaande kan worden gesteld dat de voorgenomen ontwikkeling geen negatief effect hebben op de aangewezen instandhoudingsdoelstellingen van het natuurgebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux, mits buiten de gevoelige periodes van de voorkomende soorten wordt gewerkt. Voor de storingsfactoren verzuring en vermesting door N-depositie is het advies om een PAS-analyse uit te voeren. Daarnaast is het advies om deze bevindingen te bespreken met het bevoegd gezag, zodat een verklaring van geen bedenkingen kan worden verleend.

5.2 Verantwoording effectenstudie

Alle ecologische onderzoeken die in het kader van dit project zijn uitgevoerd, zijn uitgevoerd door de ecologen van BTL Advies. De ecologen van BTL Advies hebben ruime ervaring in onderzoek en advisering op het gebied van natuurwetgeving en voldoen aan de officiële criteria van 'deskundige ecooloog', zoals onderstaand en op de informatie site van de Rijksoverheid (www.rvo.nl) beschreven. Daarnaast is BTL Advies aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus dat zorg draagt kwaliteitsborging.

Een deskundige ecooloog voldoet aan één of meerdere van de volgende eisen:

- heeft een afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie
- heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten
- is werkzaam voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus
- zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de soortenbescherming en is werkzaam of aangesloten bij Nederlandse organisaties als de Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied
- zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de monitoring en/of bescherming

BTL Advies voert soortgerichte onderzoeken uit conform de meest recente protocollen/inventarisatiehandleidingen, zie ook onder hoofdstuk 2.

6 CONCLUSIES

In dit hoofdstuk worden per onderdeel de conclusies beschreven op basis van de onderzoeksresultaten en beoordeling aan de natuurwetgeving in de voorgaande hoofdstukken.

6.1 Conclusies Flora- en faunawet

Voor het uitvoeren van de voorgenomen werkzaamheden is aandacht vereist voor de soortgroep vogels en planten. Een ontheffingsaanvraag is nodig voor het overtreden van verbodsbepalingen uit artikel 8 voor de drijvende waterweegbree.

In onderstaande tabel 1 zijn de onderzoeksresultaten per soortgroep samengevat. Onder het hoofdstuk 'Toetsing aan de Flora- en faunawet en voorzorgsmaatregelen' zijn de vervolgstappen uitgebreider omschreven.

Tabel 1. Overzicht van onderzochte soortgroepen en onderzoeksresultaten.

Soort(groep)	Ingreep verstorend	Nader onderzoek	Consequenties Flora- en faunawet	Bijzonderheden/opmerkingen
Grondgeb. zoogdieren	Nee	Nee	Zorgplicht	Individueel de mogelijkheid geven om te vluchten of verplaatsen
Vleermuizen	Nee	Nee	Rekening houden met kunstverlichting	Lichtverstrooiing naar de watergang en bospercelen voorkomen
Vogels (algemeen voorkomende)	Ja	Nee	Rekening houden met broedseizoen	In gebruik zijnde vogelnesten mogen niet worden verstoord, extra controle door ecooloog kan mogelijk zijn indien wordt gewerkt binnen het broedseizoen
Vogels (met permanent beschermde nesten)	Mogelijk	Nee	Rekening houden met broedseizoen	In gebruik zijnde vogelnesten mogen niet worden verstoord, extra controle door ecooloog kan mogelijk zijn indien wordt gewerkt binnen het broedseizoen
Vissen	Ja	Nee	Zorgplicht	Werken buiten voortplantingsperiode en indien nodig wegvangen en verplaatsen vissen
Amfibieën	Nee	Nee	Geen	
Planten	Ja	Nee	Ontheffing aanvragen voor artikel 8 ten aanzien van drijvende waterweegbree	
Overige soorten	Nee	Nee	Geen	

6.2 Conclusies Natuurbeschermingswet 1998

Omdat uitvoering van de voorgenomen ontwikkeling gericht is op de inrichting van een ecologische verbindingszone, zijn negatieve effecten de aanwezige instandhoudingsdoelstellingen in de Run niet te verwachten tijdens de gebruiksfase. Tijdens de uitvoeringsfase is echter wel aandacht vereist voor een aantal storingsfactoren. Door hiermee rekening te houden tijdens de uitvoeringsfase, worden negatieve effecten voorkomen, zie hiervoor ook tabel 2.

Tabel 2. Overzicht storingsfactoren waarvoor aandacht is vereist tijdens de uitvoeringsfase

Storingsfactor	Consequenties Natuurbeschermingswet
Verontreiniging	Voorwaarden opleggen voor de uitvoerende aannemer om effecten van verontreiniging te voorkomen
Optische verstoring	Rekening houden met kwetsbare perioden van karakteristieke soorten
Verstoring door mechanische effecten	Rekening houden met kwetsbare perioden van karakteristieke soorten en voldoen aan voorwaarden ontheffing Flora- en faunawet ten aanzien van de drijvende waterweegbree

De bevindingen in deze rapportage en uitwerking van de vervolgstappen (zie tabel 2) moeten worden besproken met het bevoegd gezag.

BRONNEN

Buskens, R., W. Beekman, E. Brouwer, 2005. Relatie ammoniak en Drijvende waterweegbree in habitatrichtlijngebied De Kempen. Taken Landschapsplanning, 1 maart 2005.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014. Soortenstandaard gewone dwergvleermuis, versie 2.0.

Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus, Zoogdiervereniging en Gegevensautoriteit Natuur, Vleermuisprotocol 2013, 27 maart 2013.

BIJLAGE 1: BESCHERMINGSKADER

De bescherming van soorten en hun leefgebieden is geregeld in de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn en op nationaal niveau verankerd in de Flora- en faunawet en de vernieuwde Natuurbeschermingswet 1998.

Natuurbeschermingswet

De Natuurbeschermingswet 1998, die op 1 oktober 2005 in werking is getreden, richt zich op de bescherming van daartoe aangewezen gebieden, het beheer en het voorkomen van bepaalde schadelijke handelingen. In deze gebieden, bestaande uit Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en Beschermde Natuurmonumenten, staat instandhouding van soorten en systemen voorop.

Vogelrichtlijn

De Vogelrichtlijn (Richtlijn 79/409/EEG) richt zich op de bescherming van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten en in het bijzonder van de leefgebieden van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten. Er zijn 77 gebieden aangewezen als speciale beschermingszone. Deze gebieden maken onderdeel uit van Natura 2000, het Europese initiatief van een duurzaam ecologisch netwerk van natuurgebieden in Europa. De richtlijn stelt nadere regels voor de bescherming, het beheer en de regulering van vogelsoorten.

Habitatrichtlijn

De Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG) richt zich op de instandhouding van natuurlijke habitats en habitats van soorten en de bescherming van plant- en diersoorten, met uitzondering van vogels. In bijlage I van de Habitatrichtlijn worden speciale beschermingszones aangewezen voor kwetsbare, bedreigde of zeldzame habitattypen. Bijlage II van de Habitatrichtlijn vermeldt de kwetsbare, bedreigde of zeldzame dier- en plantensoorten die beschermd moeten worden door speciale beschermingszones aan te wijzen. Op dit moment staan in totaal 141 gebieden op de nominatie voor aanwijzing als Habitatrichtlijngebied.

Ecologische hoofdstructuur (EHS)

Door grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen zijn in Nederland veel natuurgebieden en verbindingen tussen deze gebieden verloren gegaan. Om deze reden is de EHS in werking gesteld om enerzijds bestaande verbindingen te beschermen en anderzijds om nieuwe verbindingen te creëren. Op deze manier wordt een goed functionerend netwerk tussen natuurgebieden gerealiseerd.

Om de bescherming van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) vorm te geven, geldt de “nee, tenzij”-benadering. Dit houdt in dat bestemmingswijziging niet mogelijk is als daarmee de wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied significant worden aangetast, tenzij er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang.

De ecologische waarden en kenmerken zijn gelijk aan de beheertypen zoals vastgelegd op de beheertypenkaart en de ambitiekaart van het natuurbeheerplan van de provincie Noord-Brabant.

Flora- en faunawet

De soortenbeschermingsaspecten uit de Habitat- en Vogelrichtlijn zijn geïmplementeerd in de Flora- en faunawet. De Flora- en faunawet (Stb. 1998,402) richt zich op de bescherming van planten- en diersoorten binnen en buiten de beschermde natuurgebieden. Uitgangspunt is het ‘nee, tenzij’ beginsel.

Alle inheemse zoogdieren (uitgezonderd bruine rat, zwarte rat en huismuis), alle inheemse vogelsoorten, alle amfibieën en reptielen, een aantal vissen, plantensoorten en andere diersoorten zijn bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) (Stb. 2000,523) beschermd.

In februari 2005 is een AMvB in werking getreden. Hierin zijn onder andere een aantal algemene soorten opgenomen, die onder bepaalde voorwaarden, een vrijstelling hebben gekregen voor artikelen 8 tot en met 12. Vanaf dat moment wordt gewerkt met drie beschermingscategorieën:

- **algemene beschermde soorten (tabel 1):** voor de meeste activiteiten (bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen) zijn deze vrijgesteld van een ontheffingsaanvraag. Voor andere activiteiten is wel een ontheffing nodig; deze wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets).
- **overige beschermde soorten (tabel 2):** Voor de meeste activiteiten (bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkelingen) zijn deze soorten vrijgesteld voor een ontheffingsaanvraag, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een goedgekeurde gedragscode. Voor andere activiteiten is wel een ontheffing nodig; deze wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets). Geen gedragscode betekent geen vrijstelling voor deze categorie.
- **streng beschermde soorten (tabel 3):** Dit zijn alle soorten van de Europese Habitatrichtlijn (bijlage IV) van de Europese Vogelrichtlijn (bijlage 1) en de bij algemene maatregel van bestuur aangewezen inheemse dier- en plantsoorten. Negatieve effecten op streng beschermde soorten moeten door middel van compensatie teniet worden gedaan. Voor uitvoering van werkzaamheden die strijdig zijn met de Flora- en faunawet kan ontheffing worden aangevraagd (artikel 75, lid 5 & lid 6, sub C en artikel 2, derde lid van het Besluit vrijstelling beschermde plant- en diersoorten).

Vogels

De bescherming van vogels is gericht op de aan- of afwezigheid van broedgevallen. Verblijfplaatsen van vogels die hun verblijfplaats het hele jaar door gebruiken of elk jaar terugkeren naar hetzelfde nest, zijn jaarrond beschermd. Dit geldt voor een relatief klein aantal soorten. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Omdat voor deze soorten geldt dat deze het nest eenmalig gebruiken, vallen dergelijke nesten alleen tijdens het gebruik van vogels onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Voor deze soorten is geen ontheffing nodig, mits het nest is verlaten.

Voor het verstoren van broedende vogels kan geen ontheffing worden verkregen. Werkzaamheden mogen alleen worden uitgevoerd, wanneer geen in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Rond in gebruik zijnde nesten geldt een rustzone waarbinnen geen werkzaamheden mogen worden uitgevoerd totdat de vogels hun nest vanzelf weer hebben verlaten, dat wil zeggen nadat het broedsel is afgerond of de jongen zijn groot gebracht. De lijst met jaarrond beschermde soorten is in augustus 2009 aangepast. Op de volgende categorieën van de vaste nesten gelden de verbodsbepalingen van artikel 11 van de Flora- en faunawet het gehele seizoen:

1. Nesten die ook buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop.
3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing.
4. Vogels die jaarlijks gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn om zelf een nest te bouwen.
5. Nesten van vogels die in deze categorie vallen zijn niet jaarrond beschermd, tenzij zwaarwegende feiten en ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen. Het gaat hier weliswaar om nesten van vogels die regelmatig terugkeren naar de plaats waar deze soorten het jaar daarvoor hebben gebroed of in de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats is verdwenen, zich elders te vestigen.

Rode Lijst soorten

Voor de soortengroepen planten, vogels, amfibieën en reptielen, zoogdieren, zoetwatervissen, dagvlinders, libellen, sprinkhanen, korstmossen en paddenstoelen zijn lijsten vastgesteld met daarop vermeld de met uitsterven bedreigde en kwetsbare soorten, de zogenaamde Rode Lijsten. Deze zijn per soortgroep gepubliceerd in de Staatscourant.

Echter, op dit moment heeft plaatsing op de Rode Lijst geen juridische beschermde status. Voor Rode Lijstsoorten geldt zodoende geen ontheffingsplicht, tenzij de Flora- en faunawet op de soort van toepassing is en zodoende de bescherming van de Flora- en faunawet geldt. In de uit te voeren werkzaamheden wordt met de algemeen geldende zorgplicht voor planten en dieren -voor zover dat mag worden verwacht- rekening gehouden. Op iedere burger rust de zorgplicht om binnen vermogen deze soorten te beschermen en te behouden.

Zorgplicht

In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen. Deze zorgplicht houdt in dat planten en dieren niet onnodig vernield/gedood of verstoord mogen worden. Dit betekent dat handelingen (of het nalaten hiervan) waarvan men weet, of redelijkerwijs kan vermoeden, dat ze nadelig zijn voor planten en/of dieren niet mogen worden uitgevoerd. Wanneer dergelijke handelingen toch uitgevoerd moeten worden, moeten maatregelen, voor zover dit in redelijkheid kan, worden genomen om de nadelige gevolgen te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Er dient bijvoorbeeld zo gewerkt te worden dat dieren kunnen ontsnappen en het kan nodig zijn om soorten te verplaatsen (bijvoorbeeld planten en amfibieën). Deze algemene zorgplicht geldt voor elke soort en elk individu in Nederland.